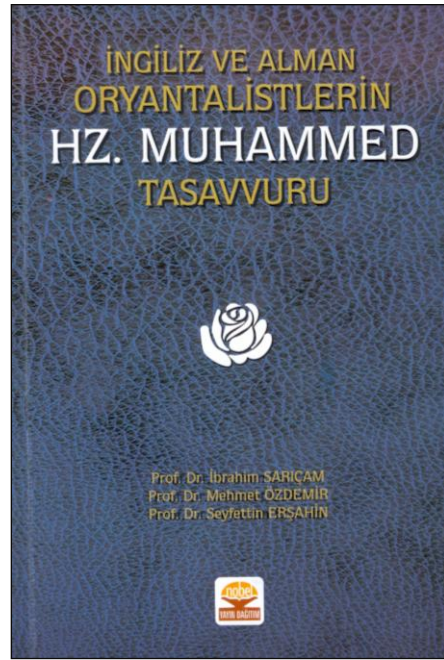

İbrahim Sarıçam, Mehmet Özdemir, Seyfettin Erşahin, *İngiliz ve Alman Oryantalistlerin Hz. Muhammed Tasavvuru*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2011, 512 s.

Muharrem Samet BİLGİN*

Tarih boyunca Batı dünyasında farklı Hz. Muhammed ve İslâm algıları oluşmuştur. Bu algılar hem Batı dünyasını hem de çeviriler vasıtasıyla bunları öğrenen İslâm dünyasını derinden etkilemiştir. Söz konusu algılama ve etkilenmelerde oryantalist faaliyetlerin payı büyüktür. Bilindiği gibi Oryantalizm, Müslüman doğu başta olmak üzere doğu toplumlarını her yönden inceleyen Batı kaynaklı faaliyetlerin tamamına verilen addır.

Batı dünyasının doğuya ve İslâm'a olan ilgisi çok eskilere dayanmaktadır. Batılılar İslâm'ın ortaya çıktığı ilk asırlardan itibaren İslâm'la ilgili pek çok eser meydana getirmişler ve Hz. Muhammed'i olumsuz bir şekilde tanıtmaya çalışmışlardır. On ikinci yüzyıldan itibaren İslâm'ı daha bilimsel yöntemlerle incelemek için Kur'an-ı Kerim tercüme edilmiş, üniversitelerde Arapça kürsüleri kurulmuş, Müslüman coğrafyasına seyyahlar gönderilip İslâm'ı daha yakından tanıma amacı güdülmüştür. On dokuzuncu yüzyıla gelindiğinde ise tüm bu faaliyetler bilimsel yöntemlerle yapılmaya başlamış, bu amaç için pek çok dernek kurulmuş ve dergiler çıkarılmıştır (s.1-3). Bu bağlamda Ankara Ü. İlahiyat Fakültesi İslâm Tarihi Anabilim Dalı öğretim üyelerinden Prof.Dr. İb-

* Ar. Gör., Hitit Ü. İlahiyat Fakültesi

rahim Sarıçam, Prof. Dr. Mehmet Özdemir ve Prof. Dr. Seyfettin Erşahin bilimsel oryantalizm döneminin İngiliz ve Alman literatüründe ortaya çıkan peygamber tasavvurunu incelemişlerdir. Adı geçen öğretim üyeleri TÜBİTAK tarafından da desteklenen bu projeyi *İngiliz ve Alman Oryantalistlerin Hz. Muhammed Tasavvuru* adıyla kitaplaştırarak kültür dünyamıza kazandırmışlardır. Eser ne hamasi duygularla yazılmış bir reddiye ne de savunma duygularıyla kaleme alınmış bir müdafaa niteliğindedir. Sözü edilen kitapta tamamen bilimsel yöntemler kullanılarak İngiliz ve Alman şarkiyatçıların eserlerinde ortaya konan Hz. Muhammed imajı ve bunların değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Eserin giriş bölümünde oryantalizm üzerine kısa bir değerlendirme yapılmış ve bazı Avrupa ülkelerindeki oryantalist faaliyetlerin geçmişi hakkında bilgi verilmiştir. Ardından bu bilimsel çalışmaya konu olan eserler hakkında okuyucu bilgilendirilmiştir. Kitap, "Giriş"i takip eden sekiz bölümden oluşmaktadır. Her bölümde oryantalistlerin incelenen konularla ilgili eserlerinde yer alan bilgiler aktarılmış ve bölüm sonunda konuyla alakalı bir değerlendirme yapılarak şarkiyatçıların ortaya attığı iddialar tarih biliminin öngördüğü bilimsel yöntemlerle değerlendirilmiştir. Böylece eserde karşılaştırma, sentez ve analizlerle objektif bir bakış açısı meydana getirilmeye çalışılmıştır.

Birinci bölümde modern oryantalizme kadar batı literatüründe Hz. Muhammed tasavvuru incelenmiş ve bilimsel oryantalizmin temellerinin nelere dayandığı ortaya konmuştur. Bu noktada yüzyıllar boyunca batı insanının fikriyatında İslâm ve Hz. Muhammed portresinin nasıl ve neden bu denli yanlış olduğu örneklerle anlatılmıştır. Bu bölümde yazarların şu değerlendirmesi dikkat çekicidir: "Zimmî Hıristiyanların telif ettikleri metinler, bir arada yaşama atmosferinin tabii sonucu olarak, her ne kadar İslâm'a ve Hz. Muhammed'e yönelik tenkitlerle dolu bulunsalar da, genelde rakibi incitmeye veya kızdırmamaya özen gösteren bir üslupla kaleme alınmışlardır... Yalnız Bizans topraklarından bakıldığında İslâm yahut Hz. Muhammed, Hıristiyanlığın en azılı rakibi olarak görüldüğünden, üstelik Müslümanlarla bir arada yaşama zarureti de bulunmadığından Bizanslı müelliflerce kaleme alınan metinlerde daha saldırgan ve aşağılayıcı bir üslup hâkim olabilmıştır." (s. 35) Bu ifadelerin yer aldığı sayfaların devamında 15 ve 16. Yüzyıllarda Avrupa'daki Türk yayılmasının Hz. Muhammed tasavvurunu daha da olumsuz bir hale getirdiğine dikkat çekilmiştir (s. 43). Ayrıca birinci bölümde batının pek çok alanda devrim yaşadığı Aydınlanma Dönemi'nde de Hz. Muhammed'e yönelik yaklaşım tarzları sınıflandırılarak gözler önüne serilmiştir. Müellifler Alman oryantalist Gustav Weil'in 1843'te tarihi tenkit yöntemini kullanarak yayınladığı *Moham-*

med der Prophet adlı Hz. Muhammed biyografisini kendilerine milat kabul ederek bundan sonraki bölümlerde bu tarihten itibaren yazılmış eserleri inceleme konusu yapmışlardır.

İkinci bölümde oryantalistlerin siyer kaynaklarına yaklaşımları ele alınmıştır. Bu yaklaşım tarzlarından biri olan geleneksel bakış sahiplerinin Kur'an'ı Allah'ın sözü görmeseler de siyerin en temel kaynağı olarak kabul ettiklerini, buna karşın revizyonist yaklaşım sahiplerinin siyer için Kur'an'ı da kaynak kabul etmedikleri örneklerle anlatılmıştır. Ayrıca burada, Kur'an dışındaki siyer malzemesine bakış açıları tek tek aktarılmıştır. Bu bağlamda Sprenger, Caetani, Muir ve Watt gibi bazı şarkiyatçıların siyer rivayetlerini değerlendirirken belirledikleri ilkeler aslında bu konularla ilgilenen bütün bilim insanları için birer rehber niteliği taşımaktadır. Empatik Antropolojik yaklaşım sahibi Schimmel'in salt Müslüman dünyasındaki Hz. Muhammed algısını Batıya tanıtmaya gayesi yazarlarca önemsenen ve diğer şarkiyatçılara tavsiye edilen bir tarz olarak çalışmada anlatılmıştır.

Üçüncü bölümde Hz. Muhammed'in yetiştiği ortama ve vahiy öncesi hayatına yaklaşımlar incelenmiştir. Müsteşriklerin Hz. Muhammed'in doğup büyüdüğü ortamda ve vahiy öncesi hayatında Yahudi ve Hıristiyan etkisinin çok fazla olduğunu devamlı vurguladıkları görülmüştür.

Dördüncü bölümde Hz. Muhammed'in mesajının kaynakları ve orijinalliği meselesine şarkiyatçıların yaklaşımları ele alınmıştır. Bu konuda yine Yahudi ve Hıristiyan etkisini savunanlar olduğu gibi, Arap monoteizmiyle Hz. Muhammed'in şahsı ve sosyal reformcu yönünün önemli olduğunu savunanlar da olmuştur.

Beşinci bölümde Hz. Muhammed'in askeri faaliyetleri inceleme konusu yapılmıştır. Bu konuda Hz. Peygamber'i intikamcı, ganimet düşkünü, siyasi hâkimiyet kurma arzusunda olmakla suçlayanlar olduğu gibi, ihtiyaca binaen savaştığını düşünenlerin olduğu da açıklanmaktadır. Bu bölümde ilk olarak Hz. Muhammed'in niçin savaştığına oryantalistlerin verdikleri cevaplar aktarıldıktan sonra, örnek olaylarla ilgili değerlendirmelere geçilmiştir.

Altıncı bölümde ise batı dünyasının en çok ilgilendiği ve suiistimal ettiği Hz. Peygamber'in evlilikleri konusu incelenmiştir. Bu konuya önyargılı yaklaşanlar olduğu gibi, mutedil bir bakış açısına sahip olanların da mevcudiyeti eserde zikredilmiştir. Yazarların değerlendirmelerinde, özellikle batıların konuyu Aydınlanma Dönemi sonrası Avrupa'da oluşan değer yargılarına göre ele aldıkları ya da işlerine geldiğinde güvenilmez kabul ettikleri ilk dönem kaynaklarındaki Müslüman âlimlerce doğruluğu reddedilen bilgileri iddialarını

ispat etmek adına kullandıkları ifade edilmektedir (s.347- 351). Bu bölümde Hz. Muhammed'in tüm evliliklerine batılıların bakış açıları tek tek ele alınıp değerlendirilmiştir.

Yedinci bölüm Hz. Muhammed'in kişiliğine yönelik şarkiyatçıların değerlendirme ve görüşlerini kapsamaktadır. Aslında bu bölüm önceki tüm bölümlerde şarkiyatçılar tarafından çeşitli yönlerden incelenen Hz. Peygamber'in nasıl bir kişi olduğunu düşündüklerini anlama bakımından da önemlidir.

Eserin son bölümünde ise İngiliz ve Alman oryantalistlerin Hz. Peygamber hakkında yaptıkları çalışmaların Batı'da ve Türkiye'deki akademik ve entelektüel çevreleri nasıl etkilediği anlatılmaktadır. Dahası söz konusu süreçte hangi tür eserlerin yazıldığı ve bunlarda ne tür bir anlatım yolunun seçildiğini kısaca verilen bilgilerden öğrenebiliyoruz.

Müellifler sonuç bölümünde yaptıkları çalışmayı on altı maddede özetleyerek son maddede beş maddelik öneri sunarak bu konuda yeni bilimsel çalışmalar yapılmasına ihtiyaç duyulduğunu dile getirmişlerdir.

Kitabın sonundaki bibliyografyanın ardından "Ekler" bölümünde projede incelenen ve yararlanılan İngilizce ve Almanca siyer literatürünün listesi verilmiştir. Böylece bu konuda çalışacak olan akademisyenlere çok büyük bir fayda sağlanmıştır. Yine ekler bölümünde eserleri projeye konu olan müsteşriklerin biyografileri de verilmiştir.

Bu proje Hz. Peygamber hakkında yapılmış oryantalist çalışmaları bilimsel yöntemlerle incelediği için çok büyük bir boşluğu doldurmuştur. Mezkür kitap alanda yapılacak olan yeni araştırmalara çok fazla ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir. Ayrıca bu kitap, dünyanın iletişim ve teknolojideki gelişmelerle adeta küçüldüğü ve milletler arası ilişkilerin en üst seviyede olduğu şu dönemde, diğerlerinin Müslümanların değerlerini nasıl gördükleri ve ne şekilde değerlendirdiklerini anlamamıza çok büyük katkı sağlayacak, bu konuda çalışacak olanlara da yol gösterecektir.